

Innehåll

Förord 9

Stavning och uttal av sanskritord 11

Inledning 13

Bhagavad-Gītā 29

Noter 151

Litteratur 207

Inledning

Bhagavad-Gītā-parvan, ”Boken om Herrens sång”, är en av de etthundra så kallade mindre böckerna i Mahābhārata, ”Den stora [berättelsen om klanen] Bhārata”. En närmast oöverskådlig mängd myter, legender och berättelser ryms i detta Indiens och världens största epos, och Mahābhārata säger om sig själv: ”Det som inte finns här, finns ingenstans.” De skiftande historierna binds emellertid samman av ramberättelsen om det stora slaget vid offerplatsen Kurukṣetra, där två grenar av Kuru-fursteätt kämpar om tronen.

Kung Vicitravīrya har dött utan tronarvinge och efterlämnat två unga änkor, Ambikā och Ambālikā. Kungens mor uppsöker då Ambikā och ber henne att enligt seden skaffa en arvinge med sin svåger. Ambikā samtycker: ”Hon låg på sin sköna säng och tänkte på Bhīṣma och de andra Kuru-kämparna.” Den ersättare som svärmodern har i tankarna är dock inte Bhīṣma, den döde kungens halvbror på fädernet, utan i stället hans halvbror på mödernet, siaren Vyāsa – en eremit med övermänskliga förmågor men med utseendet mot sig: ”När lamporna tändes kom siaren till hennes säng, men då hon såg hans röda, tovigga hår, brinnande ögon och röda skägg, blun-

dade drottningen. Han tillbringade natten med henne för att glädja sin mor, men Ambikā vågade inte se på honom.” Till följd av detta föder drottningen en blind son, som får namnet Dhṛtarāṣṭra. En blind tronarvinge går inte an, och kungamodern ber därför Vyāsa att än en gång avla en son, denna gång med kungens andra hustru, Ambālikā. Han är villig, men då Ambālikā får se Vyāsa bleknar hon av förskräckelse, och föder därför i sinom tid sonen Pāṇḍu, ”den bleke”, som får ära tron.

Den blinde Dhṛtarāṣṭra får så småningom hela etthundra söner, av vilka den äldste bär namnet Duryodhana, medan kung Pāṇḍu får fem – däribland Arjuna, som är huvudpersonen i Bhagavad-Gītā. Dessa fem söner är i själva verket Pāṇḍus endast till namnet, då en förbannelse hindrar honom från att röra sina båda hustrur: de avlas i stället med hans tillåtelse på magisk väg av fem gudar. Samtidigt nedstiger den högste guden Viṣṇu i en annan furstlig familj som Arjunas kusin Kṛṣṇa, för att ”befria jorden från dess börda av orättfärdighet”.

Under en kort tid delar Pāṇḍus och Dhṛtarāṣṭras söner kungadömet mellan sig, men då Pāṇḍus äldste son Yudhiṣṭhira förrättar en storslagen offerrit för att vinna världsherravälde, utmanar hans kusin Duryodhana honom på tärningsspel. Bunden av sin heder att anta en utmaning förlorar Yudhiṣṭhira allt och tvingas i landsflykt med sina bröder i tretton år, efter att först ha sett brödernas gemensamma hustru Draupadī offentligt förnedrad. Då de tretton åren gått återvänder Pāṇḍusönerna för att kräva sitt kungadöme tillbaka, men Duryodhana nekar dem nu så mycket som en by vardera

Bhagavad-Gītā

Hör nu i korthet från mig hur den som uppnått denna fullkomning också når brahman, vilket är visdomens högsta fullbordan! Då han rustad med klart förnuft tyglar sig med uppmärksamhet, försakar föremålen – ljud och så vidare – och lägger från sig åtrå och avsky; då han vistas i avskildhet och äter litet, med tal, kropp och tanke tyglade, och ständigt hänger sig åt meditationens yoga, fast förankrad i lidelsefrihet; då han försmår jagiskhet, makt, stolthet, begär, vrede och ägande, utan att betrakta något som sitt, fridfull – då tar han del av brahman-blivandet. (18.50–53)

Meditationens yoga består i att på en avskild plats sitta upprätt och orörlig, reglera andningen och fästa tanken vid en enda punkt – Bhagavad-Gītā förespråkar särskilt den kärleksfulla meditationen på Gud. Genom sådan regelbunden övning blir tanken gradvis stilla och sjunker till sist fullständigt undan, så att det sanna självet – tankens subjekt, det som upanişaderna kallar ”den otänkte tänkaren” – träder fram och uppenbaras som fenomenvärldens grund. Upplevelsen av självet kännetecknas av en gränslös, översinnlig glädje som gör slut på allt lidande. Detta är att ”bli brahman”.

Då han blivit brahman, tillfreds i sig själv, sörjer han inte, längtar inte. Densamme gentemot alla varelser vinner han den högre hängivenheten till mig. Genom denna hängivenhet lär han känna mig, hurdan och vem jag verkligen är. Då han så verkligen känner mig, träder han därefter genast in i mig. (18.54–55)

श्रीमद्भगवद्गीता

Gudshängivenheten (*bhakti*), som först bara var ett medel till brahman-blivandet, förvandlas nu slutligen till en ”högre hängivenhet” som leder sökaren vidare, från insikten i självet till föreningen med den Gud som är själva brahmans grundval. Detta är i Bhagavad-Gītās yogaväg det högsta och slutgiltiga målet.

DEN HÄR ÖVERSÄTTNINGEN

Denna direktöversättning från sanskrit till svenska är den första på nästan ett sekel: den förra, av K.F. Johansson, utkom 1908 (i samlingsverket *Främmande religionsurkunder* utgivet av Nathan Söderblom). Som grundtext har jag använt S.K. Belvalkars kritiska utgåva med de varianter som föreslagits av van Buitenen på grundval av Bhāskaras kommentar. Det skall dock sägas att avvikelserna från den så kallade vulgata-texten, som definieras av Śāṅkaras kommentar, är mycket få, och innehållsligt försumbara.

Till skillnad från Johansson har jag valt att översätta till prosa. Bhagavad-Gītā är, liksom Mahābhārata i sin helhet, huvudsakligen författad på åttastavig *śloka*-meter:

*dharmakṣetre kurukṣetre
samavetā yuyutsavaḥ /
māmakāḥ pāṇḍavās caiva
kim akurvata sañjaya //*

– men denna smidiga versform låter sig inte med lätthet återges på svenska, och en versbunden översättning förlorar

Kunskapens yoga

Saṅjaya sade:

¹Till honom, den förtvvlade, som så överväldigats av medlidande och vars ögon fylldes av sinnesrörelsens tårar, talade Kṛṣṇa dessa ord:

Herren sade:

²Hur har denna modlöshet, ovärdig de ädla, överkommit dig i motgångens stund? Den leder inte till himlen, utan till vanära. ³Gör dig inte vek, Arjuna; det anstår dig illa. Överge denna hjärtats usla svaghet; res dig, du fiendens gissel!

Arjuna sade:

⁴Hur kan jag i striden beskjuta Bhīṣma och Droṇa, de vördnadsvärda, med mina pilar?

⁵Ty bättre än att döda sina värdiga lärare är att leva av allmosor i denna värld.

Om jag här dödade mina vinningslystna lärare skulle maten jag åt fläckas av blod.

⁶Inte heller vet vi vilket som vore bäst för oss:

श्रीमद्भगवद्गीता

om vi skulle segra, eller de beseгра oss.

Efter att ha dödat dem skulle vi själva inte vilja leva –
ändå står Dhṛtarāṣṭras söner uppställda framför oss.

⁷Mitt inre anfäktas av medlidandets svaghet;
jag frågar dig, ty min tanke förmår inte fatta det rätta:
säg mig bestämt vad som är bäst! Jag är din lärjunge;
undervisa mig, som söker tillflykt hos dig!

⁸Ty jag ser inget som skulle kunna skingra
den sorg som torkar ut mina sinnen,
om jag så vann ett oförlikneligt, blomstrande rike
på jorden, eller herravälde över själva gudarna.

Saṅjaya sade:

⁹Då Arjuna talat så till Kṛṣṇa, sade han: ”Jag tänker inte strida”, och teg. ¹⁰Då talade Kṛṣṇa, stående mellan de två härarna, med ett svagt leende dessa ord till honom, den förtvylade:

Herren sade:

¹¹Dem som inte behöver sörjas har du sörjt; ändå talar du visdomsord! De vise sörjer varken levande eller döda. ¹²Ty aldrig var den tid då jag inte var, eller du, eller dessa furstar; inte heller skall vi alla någonsin härefter upphöra att vara. ¹³Liksom självet i denna kropp genomgår barndom, ungdom och ålderdom, så tar det också en ny kropp. Av detta förvillas inte den besinningsfulle.

¹⁴Elementens beröringar ger upphov till hetta och köld, glädje och sorg; de kommer och går, obeständiga. Uthärda dem, Arjuna! ¹⁵Ty den människa som inte rubbas av dem, men

Noter

Dessa noter syftar till att klargöra dels textens innehåll, dels översättningen vad beträffar ordval, val av läsart med mera. Hänvisningar görs till kapitel och vers; bokstaven *n* efter ett versnummer hänvisar till noterna. De flesta referenser utanför texten görs till den upaniṣadiska texttraditionen, på vilken Bhagavad-Gītā bygger. Emellanåt hänvisas också till andra hinduiska texter, samt till Bhagavad-Gītās två viktigaste klassiska kommentatorer: monisten Śaṅkara (700/800-tal?) och teisten Rāmānuja (1000/1100-tal). Moderna kommentarer har endast undantagsvis berörts, och då i anslutning till de klassiska. För verk på sanskrit har följande förkortningar använts:

- BhG Bhagavad-Gītā
- BrU Bṛhadāraṇyaka-Upaniṣad
- ChU Chāndogya-Upaniṣad
- IsU Īśā-Upaniṣad
- KaU Kaṭha-Upaniṣad
- MaiU Maitrī-Upaniṣad
- MBh Mahābhārata

MuU	Muṇḍaka-Upaniṣad
PrU	Praśna-Upaniṣad
R	Rāmānujas Bhagavad-Gītā-bhāṣya (kommentar)
RV	Ṛgveda
S	Śaṅkaras Bhagavad-Gītā-bhāṣya (kommentar)
SK	Īśvarakṛṣṇas Sāṅkhyakārikā
SvU	Śvetāśvatara-Upaniṣad
VP	Viṣṇu-Purāṇa
YS	Patañjalis Yogasūtra

KAPITEL 1

- ¹ *rätten: dharma*, lagen eller den rätta ordningen, men också riten; se 1.40–41n, 2.40n. Kurukṣetra var känt som offerplats.
- ¹⁰ Vulgata-texten kastar om namnen Bhīma och Bhīṣma.
- ^{12–16} Snäckor användes som trumpeter för att signalera slagets början och slut, och kunde liksom en krigares vapen ges egna namn.
- ³⁰ *Gāṇḍīva*: Arjunas pilbåge.
- ³³ *livet, så svårt att försaka*: vulgata-texten lyder: ”liv och rikedomar”.
- ³⁵ De tre världarna är i vedisk kosmologi jorden, himlen samt den mellanliggande ”skyn” eller atmosfären, vardera med sina egna gudomligheter; i senare hinduism dock oftare jorden, himlen och underjorden.
- ^{40–41} ”Seden” är här *dharma*, tingens rätta ordning, lika absolut och oföränderlig i människans sociala värld som i naturen. En enskild människas *dharma*, det vill säga plikt, bestäms av